

TALÁLKOZÁSOK SINKÓVAL

GÖMÖRI GYÖRGY

Nem tudom, honnan és hogyan került először kezembe az *Egy regény regénye*, ha jól emlékszem, valamilyen könyvlistáról rendeltem meg az oxfordi St. Antony's College számára, ahol akkoriban kutatódiákoskodtam. A St. Antony's, a legrégebbi oxfordi posztgraduális (aspiránsképző) kollégium jugoszláv kapcsolatai, azt hiszem, kezdettől fogva jók voltak, főleg W. F. D. Deakinnek, az *The Embattled Mountain* későbbi szerzőjének s a kollégium első igazgatójának köszönhetően. (Deakin kapitány volt annak az angol katonai delegációnak a vezetője, amit 1943 májusában ejtőernyővel ledobtak a felszabadított területek fölött — ezzel vette föl Anglia „hivatalosan” is a kapcsolatot Tito partizánjaival.) A kollégium főépületében, közvetlenül a bejárat felett Meštrović szép szobra állt Szent Antalról, és — különösen az első években a kollégiumot gyakran keresték föl jugoszláv látogatók, sőt az én egyetemi éveim idején egy darabig Dedijer is tagja volt a kollégiumnak. De hogy visszatérjek a témához: amikor megrendeltem az *Egy regény regényét*, mit sem sejtettem arról, hogy rendkívüli könyvet hoz majd a posta.

Jóllehet a hatvanas évek elején főleg a magyar és lengyel irodalom érdekelt, a St. Antony's kiváló könyvtárában igyekeztem pótolni egyéb mulasztásaimat is, így a nemzetközi kommunista mozgalom és a közelmúlt szovjet történelmét illetően. Vagyis 1961-ben már elég jól voltam tájékozva a „sztálinizmus” jelenségét illetően, amelyről a hrucsovi desztalinizálás illemszabályai szerint akkortájt szinte kizárólag csak „a személyi kultusz” fedőneve alatt lehetett beszélni. Mégis revelációként hatott az *Egy regény regénye* — annak, amit a szentanú Sinkó Ervin elmondott az 1935—36-os Moszkváról, nemcsak személyes hitele, de sajátos, bizarr atmoszférája is volt, a nyomasztó, szörnyű áltatásé, amely mintegy előrevetítette a 37-es nagy tisztogatás és a kirakatpekrek szellemét.

Úgy éreztem, felfedezésemről be kell számolnom gyorsan valahol, s erre a célra a washingtoni *Problems of Communism* című folyóirat látzott a legalkalmasabbnak. Nem csupán a nemzetközi nyilvánosság

miatt, amit ez a fórum nyújtott — ez ugyanis az amerikai State Department információs hivatalának (USIA) volt a folyóirata, s akkoriban, Kennedy elnöksége idején meglehetősen nyitott és érdekes lap volt, amelyben nem tengett túl a spekulatív „kremlológia”. Ismertetésem meg is jelent a lap 1962. március—áprilisi számában: *Egy magyar Don Quijote Moszkvában* volt a címe, és lelkesen méltatta a könyv írói és emberi teljesítményét. Ennek a cikknek, illetve (még az 1962. január végén Újvidékre Sinkónak írt) közeledő levelemnek a hatására kezdődött ismeretségem, később barátságom Sinkóval.

Az *Egy regény regénye* ugyanis egy olyan bogra kötött madzag volt, amelynek megrántásával kinyílt és teljes hosszúságában megjelent a sinkói életmű. Mivel a moszkvai odüsszea voltaképpen az *Optimisták* kiadása körül bonyolódott, kértem egy példányt a szerzőtől a Nyugaton akkor már (még) nem kapható *Optimisták*ból. Sinkó ezt már 1962 februárjában elküldte, s április 10-én kelt levelében ezt fűzte hozzá: „Mevallom, örömet szerezne vele, ha írna az Optimistákról. Oly rég írtam, hogy nem is tudom, miként tükröződik olyan szemekben, akik azt a világot csak hírből ismerik.” Ösztönzését hamarosan követte pozitív hangú recenzióm a párizsi *Irodalmi Újság*ban, amit különben Sinkó sokáig nem kapott meg, jöllehet abban az időben rendszeresen küldték neki a lapot; ezt több levelében nehezményezte és bosszúsán kommentálta.

De 1962-ben még egyéb problémák is voltak Jugoszláviában. Mivel meg szerettem volna látogatni Sinkót (és egyúttal Újvidéket, ahol időközben a *Híd*dal már fölvettem a kapcsolatot, és elkezdtem a lapba írni), jugoszláv beutazó vízumért folyamodtam. Ehhez Sinkó segítségével nélkül nem mertem volna hozzákezdeni. Ő küldetett nekem egy meghívólevelet, amit a Jugoszláv Írószövetség akkori titkára, Lalić állított ki, ugyanis sejtettük, hogy kék „menekült”- vagy hontalan-útlevelemre a jugoszláv hatóságok nem adnak egykönnyen vízumot. Amivel viszont nem számoltunk, az az akkori, rankovíci belügy vezetőinek kóros gyanakvása volt az angolokkal és különösen „Deakin kapitány pártfogoltjával” szemben. Én ugyan nem kértem a vízumhoz Bill Deakin ajánlólevelét, de elég volt a már említett oxfordi kollégium címként való feltüntetése ahhoz, hogy kérelmemet elsüllyesszék. Hiába támogattott tehát Sinkó és Lalić, még négy évet kellett várnom ahhoz, hogy első ízben ellátogathassak Jugoszláviába.

Sinkót módfelett bosszantotta az egész ügy (ami többek között a jugoszláv írószövetség hatásköri korlátozottságára is fényt vetett), de augusztus elejére belátta, hogy nem tud többet segíteni. Viszont az *Egy regény regénye* német kiadásával kapcsolatban meghívták az az évi frankfurti könyvvására, 1962. szeptember végére, s mivel éppen a „környéken” jártam (Hollandiában), megbeszéltük, hogy Frankfurtban találkozunk.

Ez a frankfurti kirándulás — a Sinkó társaságában töltött órák ki-

vételével — nem tartozik kellemes emlékeim közé. Mivelhogy elég kellemetlen, ha az ember zsebében nagyon kiszámított pénzzel látogat el egy olyan világvárosba, ahol a könyvvásár miatt minden számára megfizethető hotel vagy privát szoba foglalt. Megérkezésem napján éjjelkor még ott rébláboltam szállás nélkül a frankfurti főpályaudvaron, és a váróteremben való alvás viszontagságaitól csak akkor mentett meg egy erősen kifestett és bizonyára jobb napokat látott hölgy, aki Frankfurt egyik elővárosában, Offenbachban ajánlott hálólhelyet. Nem szobát az túlzás lett volna; a tükrös-pamlagos szobát meg kellett osztanom egy jó kedélyű félkarú könyvkiadói emberrel, aki borzalmas szász dialektusban szidta ezt a felfuvalkodott Frankfurtozt és általában a szövetségi köztársaságot; igaz, legalább nem horkolt. Mivel Sinkó kölni kiadójától tudtam, hogy ő is Offenbachban fog megszállni, beletörődtem a félkarú szászba, még örültem is kicsit, hogy közel lakom majd Sinkóhoz.

Igaz, a térbeni közelség nem jelentett időnyerést. Másnap délután négytől vártam Sinkót a hotelben (német kiadója akkorra mondta érkezését), de csak estefelé jött meg, két fiatal, bokacsattogtató német társaságában, akiket a vendég csakhamar tapintatosan elküldött. Leültünk borozni. Fiatalosabbnak találtam, mint amilyennek fényképe alapján vártam, bár panaszkodott, hogy a repülőút eléggé kifárasztotta. Rögtön az *Egy regény regénye* került szóba. Mivel már az *Optimisták*ból tudtam, hogy Lukács Györgyöt Sinkó még 1919-ből jól ismerte és tisztelte, megkérdeztem, találkoztak-e Moszkvában, s hogy egyáltalán mit gondol Lukácsról. Sinkó nem tartozott a hajdani népbiztos-filozófus apológétái közé, sőt az volt az érzésem, elég kritikusan szemléli Lukács pályáját. A húszas évek után, a már moszkvai emigrációban élő Lukácsot „elfejlődött” embernek mondta: „szerintem az igazi Lukács, az még a »heidelbergi« regényelmélet”. Volt Lukácsnak egy orosz, baloldali gondolkodású (eszter?) felesége, az volt a jó szelleme. Moszkvában pedig nem akart, vagy inkább nem mert találkozni a Nyugat-Európából jött, tehát „fertőzött” Sinkóval.

Következő kérdésem X. elvtársra vonatkozik, aki az *Egy regény regénye* egyik epizódjának kulcsfigurája, egy moszkvai magyar emigráns, aki még Sinkó felesége előtt sem mer kritikai megjegyzéseket tenni Sztálinra, de amikor négyszemközt marad Sinkóval, kifakad: csak nem képzeli, hogy én, aki az európai kultúrán nevelkedtem, örülök annak, hogy minden egyes előadásomban folyton ugyanazt a nevet kell ismételnem? X. elvtárs, mondja Sinkó, Fogarasi Béla, az ugyancsak Heidelbergben tanult filozófus, de 1954-ben, amikor a regényt kiadták szerbhorvátul, Fogarasi még élt, ezért nem akarta a nevét kiírni. Mindenesetre ez az epizód kitűnően jellemzi annak a bizantinus alakoskodásnak a légkörét, amelyben minden nem orosz, emigráns kommunistának bele kellett illeszkednie.

Már korábban kértem Sinkót, szerezzen nekem egy példányt az *Egy*

regény regényéből, de azt mondja, Újvidéken is nagyon gyorsan elfogyott, sehol sem kapni. Kárpótlásul dedikál egy példányt a német kiadásból, amelynek a címe *Roman eines Romans*, és ezt írja be a címlapra: „Gömörinek, akiről az az érzésem, hogy nagyon közeli emberem, barátom.” Az ajánlás megtisztelő; bizalmát később igyekszem kiérdemelni. Kérdezem, bejutott-e a könyv Magyarországra. Hivatalosan nem vették át, de pár példány azért bejutott, például azt hallotta, hogy Palotai Boris (szerintem inkább Erzsiről lehet szó) betanult részleteket a könyvből, s amikor Pesten meglátogatott egy beteg író a kórházban, és kérdezte, hallotta-e már híret Sinkónak, az író a párnája alól előhúzta az *Egy regény regénye* egy féltve őrzött példányát. (Ez, gondolom, Őrkény lehetett, akit akkoriban operáltak valamivel.)

Másnap délelőtt Sinkónak a könyvvásáron kell lennie, ahol ő a kiadó, a kölni Verlag Wissenschaft und Politik sztárja, de megbeszéljük, hogy együtt ebédelünk. Ez a vásárhoz tartozó, ormótlanul nagy és elég pocskék önkiszolgálóban történik — a környezet, no meg a délelőtti fáradalmak Sinkót kicsit elkedvetlentik. Kérésemre azért még mesél a bécsi emigránsévekről, amelyek engem családi okokból is érdekelnek (apai nagybátyám 1926-ig Bécsben volt emigráns, könyvkiadója is volt), jól-lehet mint ezt más forrásból tudom, a szociáldemokraták nemigen jártak ott össze a kommunistákkal. Sinkó egy barakkban lakott Révaival, Illés Bélával, Lengyel Józseffel — az utóbbira még most is neheztel és joggal. Valamikor barátok voltak, de később, mondja Sinkó kissé felindultan, a *Visegrádi utcára* hivatkozva: „A Lengyel Jóska engem a falhoz akart állítani!” (Később én hívtam fel figyelmét az *Elejétől végig* megrendítő vallomására, amit Sinkó elolvasott, és egyik levelében meg is köszönte nekem, de személyesen akkor sem akart vele találkozni.)

Nem emlékszem, Bécsből vagy későbbről ismerte-e Sinkó Illyést, mindenesetre most őt tartja a legnagyobb élő költőnek. Ez független a vele kapcsolatos politikai értéktélettől; mert viszont emlékszik arra, hogy 1938-ban Illyés neki Párizsban Imrédyt dicsérte. Sinkó ezen akkor nagyon megütődött, de Illyés sokat várt Imrédytől, akit személyesen is ismert, mivel „a kisujjában van a francia irodalom”. (Hát igen, az irodalom szeretete nem mindig garantálja az erkölcsi tisztaságot: köztudomású, hogy egyes náci tömeggyilkosok rajongtak Bachért és Beethovenért, s lehet, hogy Schillert és Hölderlint is nagyra tartották.)

Szóba kerül egy (túl optimistának bizonyult) terv egy olyan előadás-sorozatról, amit Újvidéken tartanának részben Magyarországról, részben Nyugatról meghívott magyar írók és kritikusok. Sinkó erről már levelezett az akkor még londoni lakos Aczél Tamással, s kérdi véleményemet az Aczél által ajánlott magyar emigráns előadók névsoráról. Megkérdejelek pár nevet, hozzáteszek még másokat, bár Sinkó előre int, ne vegyem biztosra az egészet, hiszen a terv sikere attól függ, hogyan alakulnak a lassan fejlődő jugoszláv—magyar kapcsolatok. Kérdem, kit tudna ajánlani egy, a mai jugoszláviai magyar irodalomról

szóló cikk megírására (a párizsi *Magyar Műhely*-t érdekelné, amellyel akkor én még szorosabb kapcsolatban vagyok); Szeli Istvánt ajánlja. A vajdaságiak közül emlékezetem szerint csak az egy B. Szabót dicséri.

1962 októbere és 1966 tavasza közt számos levelet váltottunk Sinkóval. 1962. december végén írt levelében még mindig bízik abban, hogy meg lehet majd tartani a tervezett előadássorozatot, amit „mérvadó személyiségek” elvben helyeselnek, de ez meglehetősen függ a pesti fejleményektől. (Nem akarják a magyarországiakat azzal „elriasztani”, hogy összekapcsolják a mi meghívásunkat az ő meghívásukkal.) Ugyanitt ír arról, hogy milyen kevés ideje volt ősszel, s hogy éppen befejezett egy tanulmányt Krležáról, akit „nemcsak jugoszláv, hanem világirodalmi méretekben is a legjelentősebb alkotók közül valónak tartok”, s mivel ezen a tanulmányon dolgozott, nemigen jutott hozzá, hogy más dolgokat (például a szerbhórvátra akkor már lefordított *Doktor Zsivágót*) elolvasson.

1963 februárjában írt levelében Sinkó kommentálja a *Hídnál* végbement változásokat (Major Nándor helyett Papp József vette át a szerkesztést), és ezzel kapcsolatban először ír arról, hogy Újvidéken kifejlődött „egy ifjú gárda”, amelynek „nem könnyű a dolga a meglehetősen tunya... bácskai disznótoros környezetben”. Ezekre a fiatalokra, a Kontrapunkt-csoportra, amely később az *Új Symposion* magvát alkotta, későbbi leveleiben is visszatér; Tolnai Ottóék törekvéseiben látta a vajdasági provincializmus fő ellensúlyát. Azt hiszem, az akkori fiatalok is nagyra tartották és kedvelték Sinkót.

Én 1963 nyarán átmentem az Egyesült Államokba, s ott két évig maradtam, először Berkeleyben, a kaliforniai egyetemen tanítottam, majd a Harvard Egyetemen kaptam egyéves kutatói ösztöndíjat. Közben egy-két Sinkóhoz írt levelem elveszhetett, mert egy 1964. február 18-án keltezett opatijai képeslapon biztosít változatlan barátságáról és szeretetéről. Sinkó 1964 tavaszán látogatott el először a háború utáni Magyarországra, és be is számolt róla a *Hídban* (amit én persze Kaliforniában is kaptam és szorgalmasan olvastam), s egyik levelében azt írja, az egész, lényegében kellemes látogatásból csak egyetlen kínos jelenetet tud felidézni: a *Kortársnál* tett udvariassági látogatást, ahol az akkori főszerkesztő „az illem legelemibb szabályait sértően hanyavetien és agresszíven viselkedett” Sinkó Ervinnel és feleségével. Viszont ebben és következő levelében is örömmel ír a tehetséges fiatalokról, akik körülvették szeretetükkel és figyelmükkel: „A fiatal írók egy este Sükösd Mihálynál gyűltek össze... s ez igazán kivételesen szép esténk, illetve éjszakánk volt.” Közben néha arról panaszkodik, a magyar hatóságok még mindig nem döntötték el, beengedjék-e könyveit az országba, s ezért egy újvidéki lapon (1965. november 15-én) érezhető meglepéssel közli, hogy az *Optimisták* új kiadását Magyarországon is fogják árusítani.

1966. február közepén Sinkóék ellátogattak Londonba, ahol a hampsteadi villanegyed egyik házában, Ludowykéknál, azaz Gyömrői Editéknél laktak, onnan kaptam Sinkótól pár sort, hogy keressem fel őket. Gyömrői Editet, József Attila hajdani pszichoanalitikusát és szerelmét (nemrégén halt meg Londonban) Sinkó még 1919-ből, Pestről ismerte baráti társaságból, nem tudom, hogyan és mikor vették fel újra a kapcsolatot. Most, hogy Sinkó nem egyedül, hanem Mici társaságában fogad, megváltozik témánk is: kevesebb szó esik irodalomról és több a mindennapi élet dolgairól. Be kell például részletesen számolnom munkámról (mióta Amerikából visszajöttem Birminghamben vagyok könyvtáros és kutató), családomról. Ezt Sinkóék is megteszik, elmondják, hogy jól érzik magukat Zágrábban, ahol kocsijuk is van, gyakran járnak le a tengerhez nyaralni, s a napsütés mindig nagyon hiányzik nekik külföldön, most is, ebben az esős-nyirkos Londonban. Ráadásul Ludowykéknál nemigen fűtenek, nagykabátban ülünk és vacogunk.

Sinkó mesél újabb budapesti látogatásáról. 56-tal kapcsolatban nekik is vannak bizonyos fönntartásaik, bár elmondják, hogy a legtöbben, akikkel Pesten beszéltek (köztük Lukács is), úgy vélték, a forradalom úrrá tudott volna lenni az ellenforradalmi veszélyen — ezért elítélték a szovjet beavatkozást. „Vannak persze, akik szerint ez nincs így”, mondja Sinkó, „de azokat a többiek leszáltalínistázzák”. A fiatalok közül discséri Csoórit, Sükösdöt, Eörsit. S erről kerül szóba az *Új Symposion* s annak népszerűsége a fiatal értelmiség köreiben Budapesten: érthető, mosolyodik el Sinkó, mivel Magyarországon sokan szeretnének úgy írni, ahogy az újvidéki fiatalok írnak, ezért olvassák a lapot. (Azóta már régen lehet is; de a fáziskésés valóban fönállt.)

Az akkoriban nagy port felvert Mihajlov-ügyről kérdezem. Igen, ismeri Mihajlovot, sőt a *Forum*-ban elsőnek ő hozta le egy tanulmányát. De túl ambiciózusnak és azt hiszem, opportunistának tartja Mihajlovot; a „Moszkvai nyarat” abban a formában, ahogy megjelent, ő nem hozta volna le. („Túl sok benne az indiszkréción az oroszokkal szemben.”) A *Delo* szerkesztője közlés előtt állítólag el sem olvasta Mihajlov írását. Sinkó most kér tőlem tanulmányt a *Forum*-nak, akár lengyel kultúrtörténeti témáról, akár angol—amerikai irodalmi ügyekről. (Határozatlan ígéretet teszek, de aztán nem lesz belőle semmi, kizárólag az én lustaságom miatt.)

Szeretném, ha Sinkó lejönne Oxfordba. Már találkozott ottani angol barátommal, Max Haywarddal (Paszternak és Szolzszenyicin fordítójával), és lehet, hogy tudnánk neki egy szűk körű előadást szervezni a St. Antony's-ban. Meg is beszélünk egy időpontot, de nem sokra rá Sinkó sürgönyileg lemondja — a tervezettnél hamarabb térnek vissza Jugoszláviába. Később azt írja, reméli, hogy a nyáron újra látjuk egymást.

1966 nyarán végre eljutottam Jugoszláviába. Első állomásom Zágráb volt, majd később, Újvidék után, pár napot nyaraltam a feleségemmel

a tengernél, s végül családi találkozóra újra visszatértem Zágrábra, oda jött le anyám Magyarországról. Az első zágrábi tartózkodás azzal kezdődött, hogy miután leraktam holmimat a hotelban, felhívtam Sinkókat, és megbeszéltünk valamit kora délutánra. Elmondják, hogyan jutok ki a Plemićevára. Hamarabb jön villamos, mint gondoltam, Sinkókék ebédje meg elég későre maradt, így aztán még ebédelnek, amikor beállítok. Míg a Sinkó házaspár levesét kanalazza, megkínálnak egy pohár borral.

Ebből a plemićevai lakásból alig maradt meg valami az emlékezetemben. Illetve mégis: tele van könyvekkel és egymásra rakott folyóiratokkal, s elég sötétnek tűnik — talán behúzták a függönyöket, mert erősen sütött a nap? Vendéglátóm étkezés közben Magyarországról beszél, ahol az az újság, hogy kiadják „Máli”, vagyis Lesznai Anna könyvét. Amikor Sinkókék legutóbb Pesten voltak, egyre jöttek a régi és új tisztelők, érdeklődők (főnt laktak a Rózsadombon, az Ifjúsági Szállóban), és a tavaly júniusi *Kritikában* egész szép recenzió jelent meg az *Epikuros hervadt kertjéről*. (Sinkó nem mond nevet, vagy ha mond, kiesik a fejemből, de ezt B. Nagy László írta; igaz, korábban már Sinkó régi barátja, Komlós Aladár írt róla az *Alföldben*.) Megint szóba kerülnek az írókollégák: Csoóri és Eörsi mellett Sinkó ezúttal Mészölyt és Hernádi Gyulát is emlegeti. A magyarországi légkör, megítélése szerint, jobb, mint bármikor azelőtt, de rossz rágondolni, hogy még mindig (21 évvel a háború után) idegen csapatok vannak az országban.

Később megint visszakanyarodik a beszélgetés a bécsi évekhez — érdeklődöm Sinkó hajdani folyóiratáról, a *Testvérről*. Mutatnak belőle egy példányt (ha jól emlékszem, kerestem a bécsi Nationalbibliothekben, és ott nem volt meg), és a hajdani szerkesztő elmondja, a bécsi baraktáborban szerkesztette, fillérekből, mert pénze ott senkinek sem volt. Honoráriumot sem fizettek, ezen Kassák egyszer nagyon felháborodott. Egyébként Komlós Aladánt (aki nekem önképzőkör-vezető tanárom volt a Berzsenyiben) szintén onnan, Bécsből ismerik.

Mivel innen Újvidékre készülök, Sinkókék még adnak néhány gyakorlati tanácsot, elmondják, hol kell fölvenni a *Híd*ban megjelent dolgoért járó honoráriumot, általában útbaigazítanak. Megint szóba kerül a Mihajlov-ügy, jóllehet engem ennél valamivel jobban érdekel a Praxis-csoport munkássága, de Sinkó nincs velük közelebbi kapcsolatban. Egyáltalán, az az érzésem, egyre inkább emlékeinek és emlékeiből él.

Az utolsó személyes híradás Sinkótól egy újvidéki képeslap ugyanazon év november 24-éről. Időközben megjelent az *Irodalmi Újságban* egy írásom jugoszláviai tapasztalataimról; a képeslapon Sinkó úgy véli, „igazságos beszámoló” írtam. Időközben közvetíteni igyekeztem Sinkó és a hollandiai Mikes Kelemen Kör között, s ezen az utolsó lapon Sinkó azt írja, „ha megfelelő időpontban volna, szívesen fogadnám el a meghívást Hollandiába”.

Sajnos ez az őszre tervezett meghívás már elkésett. 1967. március vé-

gén értesültem Sinkó haláláról, és nem sokra rá mellette jóban-rosszban kitartó és helytálló felesége, Mici öngyilkosságáról. Egy korábban írott versemet most az ő emlékének ajánlottam; nem sokra rá megjelent az *Irodalmi Újságban*. A vers rövid, ezért teljes egészében idézem:

SZÉLJEGYZET

*Valami, amit megtehettem
volna, de amit mégse tettem;
valami, amit elfeledtem.
Valami, amit várnak tőlem,
ami lehetne még belőlem,
amit másokért még tehetnék
és amit másoktól szeretnék;
valami mindig volt, van és lesz
teljesületlen és a lélek
békés halált is félve kérdez —
mennem kell már?*

Sokáig nem tudtam, miért éppen ezt a verset ajánlottam Sinkónak. De a napokban kinyitottam Komlós Aladár *Vereckétől Dévényig* című kötetét (Budapest, 1972), amiben a szerző közzétette Sinkónak egy hozzá írt 1966-os levelét. Ebben van egy mondat, ami szinte „rímeli” a verssemre: „az ember csak kisebb részét végezheti el az elvégzendőinek... mindig idő előtt és mindig félben kell hagynia életet és munkát”. Nem tudtam Sinkó további terveiről, de fájt és még sokáig sajgott bennem a hiány, amit váratlan távozása okozott.